

Анотації

В статті **Д.Шестопаляця** «Деякі аспекти репрезентації ісламу в публікаціях газети «Аррайд» розглядаються основні аспекти репрезентації ісламу в публікаціях офіційного видання Всеукраїнської асоціації громадських організацій «Альрайд» - газети «Аррайд». Зокрема, особлива увага приділяється статтям, які стверджують необхідність підтримки єдності мусульман, релігійну толерантність, «серединність» і помірність як основні ідеологічні принципи ісламу, а також визначають іслам як універсальну і всеосяжну доктрину.

Ключові слова: іслам, дискурс, «Альрайд», толерантність.

В статтє **Д.Шестопаляца** «Некоторые аспекты репрезентации ислама в публикациях газеты «Аррайд» рассматриваются основные аспекты репрезентации ислама в публикациях официального издания Всеукраинской ассоциации общественных организаций «Альрайд» - газеты «Аррайд». В частности, особое внимание уделяется статьям, которые утверждают необходимость поддержания единства мусульман, религиозную толерантность, «серединность» и умеренность как основные идеологические принципы ислама, а также определяют ислам как универсальную и всеобъемлющую доктрину.

Ключевые слова: ислам, дискурс, «Альрайд», толерантность.

In the article of **Shestopalets D.V.** «Some aspects of Islam's representation in the publications of "Arraid"» the basic aspects of representation of Islam in the publications of the official paper of the All-Ukrainian Association of Social Organizations "Alraid" are analyzed. In particular, special attention is given to the articles that proclaim the need of maintaining the unity of Muslims, religious tolerance, "middle way" and moderation as the main ideological principles of Islam, as well as the definition of Islam as a universal and comprehensive doctrine.

Key words: Islam, discourse, "Alraid", tolerance.

Л. Компанієць (Харків)

ЕТИМОЛОГІЧНА РЕКОНСТРУКЦІЯ ПОНЯТТЯ «РЕІНКАРНАЦІЯ»

Актуальність дослідження проблеми. Ідея реінкарнації, віри в можливість перевтілення є нині однією із найцікавіших тем. Вона все частіше привертає до себе увагу філософської, релігійної, а насамперед наукової думки. Складно не погодитися з глибиною кола екзистенційних питань, які вона охоплює, бо ж це цілий спектр проблем людського існування: відчаю, життя і смерті, надії, безсмертя душі. Як наслідок, на підставі спроб відзнаходження шляхів їх вирішення, вишиковуються життєвозначимі проекти культур, ціннісних орієнтирів. У шкалі релігійних цінностей ідея безсмертя душі стоїть у вищих ієрархічних шарах як мета та ідеал, умова досягнення потойбічного світу, Царства Божого. У контексті цієї градації феномен реінкарнації, як той, що містить у собі ідею вічного

існування душі, несе ціннісний аспект, лаконічно вписується в гіпотетичну проблему безсмертя людини і, на нашу думку, потребує більш поглибленого вивчення.

Значимість того чи іншого релігійного явища розкривається саме в тому, що воно дає людям, які їх духовні потреби воно заповнює, які сенсожиттєві орієнтири вибудовує, позбавляє або дає надію на майбутнє, допомагає долати або посилює трагічність, тлінність поцейбічного буття та які відповіді пропонує на духовні виклики свого часу. Цілий спектр порушених тут нами питань можна розглядати як можливі координати осмислення ідеї реінкарнації.

Спроба комплексного вивчення феномену реінкарнації стикається з двома проблемами: з одного боку, із превалюючою у просторі буденною, релігійною та науковою свідомістю з одностороннім ними її розглядом, часто зведенням її до еволюції конкретної релігійної культури; з іншого боку - із запереченням її присутності, неприйняттям християнською традицією, сучасною богословською думкою. Однак, незважаючи на означене тут проблемне поле, мерехтіння ідеї перевтілення проглядається в різних релігійних культурах, її осколки розсіпані по всій історії духовного життя, по процесах еволюції релігійних уявлень у вигляді своєрідних образів, суджень, сподівань.

Ідея не тільки плюралізму думок, знань, а й специфіка релігієзнавчого підходу відкриває можливість об'єктивних досліджень проблеми, формування теоретичних концепцій реінкарнації, презентацію різних точок зору на історію виникнення, еволюції, вичленення і розвитку означеної теми, історію смислів ряду концептів, пов'язаних з феноменом реінкарнації.

Зрозуміти те чи інше явище або культурну універсалію, а водночас і їх значення, неможливо поза розглядом їх в історичному контексті. На перший погляд слово «реінкарнація» несе в собі певний сенс і не потребує якогось особливо пильного вивчення, має подібні інтерпретації у просторі різних культур, різних релігій. У повсякденній мові воно асоціюється, як правило, з вірою в можливість переселення душі в інші тіла (людей, тварин, рослин), на рівні (і не тільки буденної свідомості) виступає в єдиній зв'язці асоціацій, пов'язаних із Східними релігіями (зокрема, з індуїзмом і буддизмом).

Такий підхід, на наш погляд, спрощує порушену тему, позбавляє її первісного блиску містичної істини, втраченої у просторі століть, заблукалої в еволюції релігійних думок. Усталені погляди не дають комплексного уявлення про ту історію виникнення, еволюції і трансформації, яких зазнала ідея реінкарнації, зокрема про її мотиви і відблиски у просторі релігійних феноменів, богословських вчень, містичних традицій.

Що стосується **ступеня розробленості проблеми**, то тут потрібно відзначити, що інтерес до означеного нами феномену з позиції релігійної,

філософської або ж наукової думки в тому чи іншому вигляді зберігався завжди. Містичними ідеями були пронизані вчення видатних мислителів минулого, так званих «досократиків» («іонійської» та «італійської» традиції). Інші обриси і форми прояву містичної ідеї відзнаходимо у думках середньовічних та подальших мислителів (Вас. Великий, Гр. Богослов, М. Кузанський, Сен-Мартен, Еліфас Леві, Вл. Соловйов, М. Бердяєв та ін.). Еволюція ідеї реінкарнації наявна також у працях теософів Є. Блаватської, А. Безант та інших (в «еволюціоністській моделі вчення про реінкарнацію»). Певної своєї модифікації ця ідея зазнає в Олександра Меня (зокрема, у його вченні про «перевтілення»). Культурологічний зріз означеної проблеми представлений роботами А. Гуревича, Жак Ле Гоффа та інших. Психологічні контексти проблеми висвітлюються такими дослідниками проблеми, як Ш. Ріше, У. Джемс, М. Ладиженський та іншими.

Еволюція культури з позиції сучасної наукової думки одночасно ґрунтується і зосереджується на дослідженнях, присвячених ретроспективним екскурсам та операціям, з ключовими концептами, що виробляються нею. Історія будь-якого поняття проходить пунктирною лінією по епохах, наповнюючи його смислами, які посилюються або слабшають у вирі подій, думок, ідей. Іншими словами, концепти творяться культурою і знаходять смислові наповнення в різні історичні періоди.

Нашу увагу привертає виявлення і вивчення базових концептів дослідження, оскільки саме ключові поняття являють собою мовні «відбитки», закарбовані у словах різними історичними періодами. Саме вони формують, вибудовують загальну картину того чи іншого явища. Ретельний аналіз проблеми передбачає розгортання етимології слова (у нас – реінкарнація), яка являє собою вихідну форму поняття. Саме в ній у концентрованому вигляді міститься, як уже зазначалося, накопичена історія становлення смислів, традиції слововживань, асоціації, можливі тлумачення, зафіксовані в текстах мислителів, філософів, учених, а також уявлення, переживання епох про ті чи інші явища¹⁶⁴. ***Етимологічна реконструкція понять визначає цілі даної роботи.***

В енциклопедичних виданнях слово «реінкарнація» представлене на рівні різних мовних груп, мігрує від мови до мови, від традиції до традиції, від культури до культури. В результаті подібних мандрів воно змінює свій зовнішній вигляд, одягається в різні словесні оболонки, збагачується різними звучаннями, зокрема грец. – *μετεμψύχωσις*, *metempsychosis*, лат. – *transmigration*, *reincarnation*, англ. – *reincarnation*, франц. – *reincarnation*, нім. – *reinkarnation*, араб. – *تقمص* ,*навиживволис кожюцнал йишні*. Зустрічаються, становлять поняття: «переселення душі» (укр.), *татастхашакті* (санскр.), «сансара» (санскр.); *переродження*; *передіснування*, «трансміграції», «реінкарнація», «метемпсихоз»,

¹⁶⁴ Степанов Ю.С. Константы: словарь русской культуры. – М., 2001. – С. 43, 715.

«метенсоматосіс» (*метенсоматоз*), «палінгенесія» (у неоплатоніків)¹⁶⁵. З наведеного вище видно, що значення терміну «реінкарнація» заховане за безліччю оболонок, традицій слововживання, ховається за покриттями семантичних полів, у лабіринтах яких, будучи непідготовленим контекстуально, можна заблукати. Порівняльний аналіз цілого спектру представлених концептів ускладнюється, з одного боку, подібністю експлікацій, а з іншого - присутністю в них різних тонкощів і смислових відтінків. Відкритим також залишається питання того, в яких стосунках перебувають перераховані терміни та їх дефініції, з яких ключових понять складається ядро концепту «реінкарнація» в просторі існуючих конотацій? З метою прояснення поставлених питань необхідно зробити екскурс в історіогенез перерахованих термінів (змістивши акценти до античної культури), процес здійснення якого ми вбачаємо в проходженні декількох етапів. Назвемо їх коротко.

1. Насамперед, крізь призму дефініцій позначених понять слід визначити локальні зони їх зародження, етимологічні корені, традиції слововживання. Іншими словами, виявити шляхи культурних епох, за якими вони прийшли до перерахованих словесних оболонок.
2. Визначити герменевтичне коло концептів, що входять до складу й обсягу поняття «реінкарнація».
3. Позначити шляхи, траєкторії розвитку концепту, визначити ландшафт його смислів.

У фокус нашого дослідницького інтересу потрапляє термін «реінкарнація» (аргументація на користь даного слова дається нижче). Перш ніж приступити до описання його історіогенезу, необхідно відзначити, що в контексті загальної історії становлення, еволюції релігійних традицій смисловий зміст даного концепту було представлено по-різному, існував він у латентному вигляді на рівні образів, ідей, уявлень, асоціацій. У процесі проходження всіх етапів свого формоутворення концепт цей в різних віруваннях народів наповнювався подібними за змістом поняттями, зокрема такими, як «втілення», «перевтілення», «воскресіння» (Індія, Єгипет).

У контексті індуїстської гілки еволюції вірувань, пов'язаних з ідеєю перевтілення, час появи терміна, що відображає подібні смисли, датується першим тисячоліттям до н. е. і на санскриті звучить як «сансара» (буквально означає він «обертання», символізує океан народжень і смертей, безперервні людські перевтілення, що рухаються по колу). Перші згадки його слововживання пов'язують з древніми текстами Упанішад. При найближчому розгляді давньої індійської літератури виявляється, що її простір пронизує слово «втілення». Тут же отримує своє заключне оформлення поняття «карма» (те, що визначає долю людини), яке

¹⁶⁵ Современный философский словарь. Под ред. проф. В.Е. Кемерова. – М., 2004.

безпосередньо пов'язують із вченням про ланцюги народжень, вихід за межі яких виступає основною метою в досягненні безсмертя. «Веди мене від небуття до буття. Веди мене від темряви до світла. Веди мене від смерті до безсмертя» - так волає жертводавець в ритуалі, зафіксованому в Упанішадах¹⁶⁶.

Повертаючись до питання про пріоритетність для нашої роботи самого поняття «реінкарнація», відзначимо, що його етимологічні корені ведуть нас у лоно античної культури. Ми зустрічаємо такі згадки в ранніх грецьких свідоцтвах, а також у класичній традиції античної філософії, де широко використовувався термін «одягання», «одягання душі в тіло». Перші відомості про поняття «метемпсихоз» ведуть нас у глиб пізногрецької традиції. Грецьке *μετεμψύχωσις* походить від *μετε* – пере, *εμψύχωσις* – одухотворення, пожвавлення, власне «переодуховлення», тобто вживалося в значенні переселення душ^{167,168,169}. У літературі зазначається, що вперше даний термін зафіксований у 1 ст. до н. е. у Діодора Сицилійського та у Галена^{3,5,170}. Інші автори відзначають входження його в ужиток, починаючи з Іполита Римського і Плотіна. Поняття «метемпсихоз» експлікується як релігійно-містичні уявлення про перехід душі померлого організму в інші тіла (рослин, тварин, людей), а також як уявлення, які пов'язані з просуванням душі від однієї сходинки до іншої шляхом її переселення, перевтілення в різні організми або предмети^{3,171}. Тлумачення терміну «метемпсихоз» (*metempsychosis*) ми знаходимо у Стівена Роуза: «*meta*» – більш пізній, що знаходиться поза об'єктом, змінений, «*em*» або «*en*» – всередину, «*psyche*» – душа, «*osis*» – процес. В цілому ж у стародавніх греків воно означало процес, в результаті якого душа міняла тіло після смерті¹⁷².

В результаті етимологічної реконструкції можна підвести під загальний знаменник існуючі визначення терміна «метемпсихоз». Традиції його слововживання містять ключові слова «переселення», «перехід», «просування», які орієнтують на розуміння його як процесу руху душі в інші тіла, результатом якого є зміна тіла. Крім того, в межах його змістового наповнення міститься «ядро» ідеї еволюції, тобто поетапного просування душі шляхом її перевтілень в різні оболонки.

Іншу траєкторію розвитку концепту представляють його латинські коріння, іншими словами - ідея перевтілення трансформується в поняття латинського походження «реінкарнація» (перевтілення), яке відповідало

¹⁶⁶ Упанішады. Перевод с санскрита А.Я. Сыркина. – М., 2000. – С. 76.

¹⁶⁷ Философский энциклопедический словарь. – М., 1983. – С. 364, 492, 551.

¹⁶⁸ Религиоведение. Учебное пособие и Словарь минимум по религиоведению. – М., 1998. – С. 409.

¹⁶⁹ Новая философская энциклопедия: в 4-х т. – Т. 2. – М., 2001. – С. 551.

¹⁷⁰ Всемирная энциклопедия: Философия / ред. А.А. Грицанов. – Мн., 2001. – С. 633.

¹⁷¹ Сучасний словник іншомовних слів. – К., 2006. – С. 449, 587.

¹⁷² Роузен С. Реинкарнация в мировых религиях. – Философская книга, 2002.

слову «метемпсихоз» і «трансміграція»⁴. Стівен Роузен відзначає, що останнє з'явилося раніше, ніж «реінкарнація», і використовується як його синонім. Обидва вони мають латинське коріння: «trans» – через, «migr» – «рухатися, ходити», «ation» – процес обумовленості або становлення. Відповідно, термін «трансміграції» являє собою процес руху наскрізь від одного до іншого, вживається у значенні процесу переселення душі з одного тіла в інше.

Такі слова, що існували раніше як «передіснування» (існування до чогось) і «переродження» (народження знову), містять вказівки на попередні народження⁸.

У ландшафті ключових визначень, що характеризують досліджувані уявлення, входять також терміни «*метенсоматосіс*», «*метенсоматоза*» (латинська калька *reincarnation* – *перевтілення*). Поняття «*палінгенесія*» (палінгенезії) було поширене у неоплатоніків. Окреслені слова виступали синонімами реінкарнації³. Термінологічний достаток концептів, що характеризує одне явище, яке існує на рівні вірувань, уявлень в античній культурі, свідчить про світоглядні уподобання давнього світу, його переконання, а широта використання і різноманіття словесних оболонок підтверджують входження його в структуру свідомості людини минулого. Як відзначає Ю. Степанов, концепт – це, з одного боку, свого роду згусток культури у свідомості людини, що складається з уявлень, знань, асоціацій, а з іншого – це те, за допомогою чого людина освоює і входить у культуру¹. Іншими словами, велика кількість термінів, що позначають одне і те ж явище, їх активний словотвір і слововживання свідчить про широту їх використання, популярність пов'язаних з перевтіленням вірувань.

Ще однією етимологічною лінією виступають експлікації поняття «реінкарнація» (*reincarnation*) у просторі існуючих визначень. Одним з його значень виступає поняття «перевтілення». Так, як вже зазначалося, воно тлумачиться як те, що складається з латинських слів «re» – знову, «in» – всередину, «earn» – плоть, «ate» – заподіювати, ставати, «ion» – процес, дослівно - як процес потрапляння знову в плоть. Під цим словом також розуміється, що в людині є щось, що після смерті відділяється від її тіла і повертається в нову тілесну оболонку^{7,8}. У сучасних словниках зазначається, що цей термін походить від лат. «re» – зворотна дія, «in» – в, «caro» – тіло, тобто «назад в тіло». Також наголошується, що він походить від пізньолатинського «*incarnatus*» – той що отримав плоть, від латинського «in» – в, на, «caro» (р.п. *carnis*) – м'ясо, плоть, тіло, та визначається як уявлення про посмертний перехід душі від однієї істоти в іншу¹⁷³.

Підсумуємо подані дефініції щодо єдиного визначення. Відтак, слово «реінкарнація» осмислюється, з одного боку, як процес потрапляння «знову в тіло», з іншого ж боку воно вказує на його завершеність: «той, що

¹⁷³ Современный словарь иностранных слов: толкование, словоупотребление, словообразование, этимология. – М., 2003. – С. 521, 655, 748.

отримав плоть», тобто знаходиться у процесі становлення. Цікавою є експлікація «назад в тіло», тому що вона вказує на процес повернення, можливо в тому числі і в колишнє тіло, хоч несе вже інший відтінок і смислове навантаження. Крім того, в просторі тлумачень містяться вказівки на присутність в тілі людини якоїсь субстанції, здатної до міграцій у різні тіла. Крайній аспект вказує на смислове розширення концепту «реінкарнація».

Іншими словами, у процесі вивчення існуючих дефініцій терміна «реінкарнація» ми приходимо до висновку, що під його словесною оболонкою не тільки зберігаються та існують смисли історично сформованих концептів латинського і грецького походження («трансмігація», «метемпсихоз», про які йшла мова вище), але і розгортаються додаткові його грані. За своєю етимологічною суттю поняття «метемпсихоз», «трансмігація», «реінкарнація», з одного боку, ідентичні, їх смисли мігрують, перетікають від одного до іншого, а з іншого боку, вони являють собою ланки одного ланцюга, еволюції ідеї реінкарнації. В останньому проглядається смисловий приріст, згадане розширення. У загальному вигляді вони експлікуються як ті, що означають процес перевтілення душі, попадання її в плоть. Розглянуті терміни виступають суто надбанням античної культурної традиції. Саме на її ґрунті вони культивуються, отримують своє оформлення, розвиток, концептуалізацію, дзеркально відображають уподобання епохи.

Продовжимо огляд існуючих визначень даного терміну у вимірах сучасних реалій. Слово «реінкарнація» у другій половині ХХ століття визначається як «втілення», облачення душі в нову тілесну форму. В англійській мові поняття «реінкарнувати» (з'являється воно в ній в ХІХ ст.) трансформується в слово «*reincarnation*» – перевтілення душі після смерті і походить від «*incarnation*» – втілення, уособлення, від «*incarnate*» – втілювати, уособлювати собою або тілесно втілений¹⁷⁴. Сучасні тлумачення терміну включають в себе також розуміння реінкарнації, що розгортається, як здатність богів, духів, святих з'являтися в людському вигляді або втілюватися в живі або неживі предмети¹⁷⁴. Подібну експлікацію ми зустрічаємо в іншому виданні. Так, у перекладі з французької мови «реінкарнація» означає також перевтілення, уособлення та відображає уявлення і віру в здатність богів, духів, святих втілюватися в образі живих морських і неживих організмів, різних предметів.

Підсумовуючи вище сказане, наголосимо, що термін «реінкарнація» зводиться до таких конотацій: 1. Розуміння її як процесу «попадання у плоть», який розпадається на тлумачення його в якості поточного процесу за допомогою слів «перевтілення», «втілення», а водночас і як факту, що здійснився – «тілесно втілений», у значенні «назад в тіло» (вказує на процес повернення). 2. Уособлення. 3. Здатність богів, духів, святих

¹⁷⁴ Шевченко В.М. Словник-дослідник з релігієзнавства. – К., 2004. – С. 297.

втілюватися в живі і не живі організми. Перераховані тут експлікації (п. 1, п. 3) за критерієм смислів у них, що міститься, відсилають нас до вірувань давніх ступенів культур (архаїчних вірувань, староегипетських уявлень тощо) і в цьому сенсі представляють собою «сховище» їх релігійних уподобань, обрисованих в образи, ідеї.

Слово «реінкарнація» в значенні «уособлення» (п. 2) на перший погляд вказує на набуття ним додаткових смислових півтонів. Розглянемо його. Так, у відношенні останнього терміну ми знаходимо, що він походить від церковно-слов'янського (ст.-сл. – *ликъ* як елемент, є древній європейський суфікс, за своїм походженням дорівнює німецьким похідним від цього ж кореня: гот. *leik* «тіло», *man-leika* «образ, подоба», а також від дієслівного кореня сл. – * *li* «лити, відливати, виробляти вилівок у форму»). Етимологічно воно означає «тіло людини», «людську споруду»¹⁷⁵. Відповідно термін «уособлювати» можна розуміти як вливатися у форму, уособлювати її собою, тобто душа (дух), вливаючись в матерію, уособлює її собою і, як наслідок, оживляє її. З іншого боку, в довідковій літературі ми знаходимо, що слово «втілення» інтерпретується як уособлення. Відповідно ці поняття представляють єдиний синонімічний ряд¹⁷⁵. В результаті позначене слово «уособлення» в латентному вигляді містить первісний зміст концепту «реінкарнація» як «втілення», являє собою іншу форму обрису.

Здійснимо невеличкий відхід від контексту з метою прояснення смислів у просторі існуючих експлікацій. В результаті вивчення аналізованого терміну ми зіткнулися з наявністю двох протилежних точок зору, а саме: одні автори вважають, що термін «реінкарнація» є, а інші схильні стверджувати, що він не є синонімом слову «метемпсихоз». Останні наводять таку аргументацію на користь свого тлумачення: поняття «реінкарнація» орієнтує на перехід душі з одного тіла в інше (у значенні душа втілена, інкарнована), тобто перебуває у відведеному місці. Слово ж «метемпсихоз» вказує на процес руху душі від одного тіла до іншого. В аспекті встановлення співвідношень між цими поняттями наголошується на їх взаємному доповненні з точки зору спокою і динаміки, тобто у своїй сукупності ці терміни нібито містять водночас вказівки на пошук тілесного втілення і на його завершення. Як факт, що здійснився з точки зору статичності, на думку авторів, вживається поняття «реінкарнація», яке характеризує етичну сторону, відображає наслідки попередніх втілень душі (інкарнацій), їх нескінченне число, тобто вказує на певний підсумок. З точки зору динаміки характеризується «метемпсихоз», що несе в собі есхатологічне навантаження в контексті залученості душі в свої позатілесні цикли і припускає двоїстий принцип незалежності душі. Обидва поняття вказують на пошук і завершення процесу втілення¹⁷⁶.

¹⁷⁵ Александрова З.Е. Словарь синонимов русского языка: практический справочник. – М., 2005. – С. 63, 364.

¹⁷⁶ Философия: энциклопедический словарь. Под ред. А.А. Ивина. – М., 2004. – С. 492.

Проте таке визначення, на нашу думку, дещо не повно відображає суть трактованих термінів у контексті заперечення їх синонімічності. Причиною цьому слугує звужена смислова подача поняття «метемпсихоз», втрата при цьому ним первісних смислів. У своїх міркуваннях ми виходимо з вищенаведеної етимологічної реконструкції досліджуваних концептів, в результаті якої ми прийшли до наступного висновку: термін «метемпсихоз» являє собою поняття широкого спектра дії і містить у собі цілу низку конотації (презентовані раніше). Згадаймо тут «пучок» його смислів: а) переселення душ (передушевління); б) перехід душі в інші тіла; в) просування душі від однієї сходинки до іншої за допомогою перевтілення; г) процес, в результаті якого відбувається зміна тіла (у значенні завершення).

Із зведених воєдино міркувань видно, що означені поняття включають в себе згадану «статичну і динаміку». Відповідно, ми не згодні з точкою зору авторів даного видання і дотримуємося поглядів представників іншої позиції, а саме думки, що обидва ці поняття насамперед, з одного боку, виступають синонімами, а з іншого (в продовження нашої думки) - постають як єдина гілка термінологічної еволюції первісної ідеї втілення, облачення душі, перевтілення. Остання оформилася в терміни «метемпсихоз» і «реінкарнація» з подальшим збільшенням їх змістовного обсягу.

Підтвердження нашої думки ми знаходимо в інших літературних джерелах. Так, в контексті вищевикладеної ідеї розвитку понять існують вказівки на необхідність розрізнення двох типів метемпсихозу: перший – метемпсихоз, який здійснюється в перше-ліпше тіло; другий, етично забарвлений метемпсихоз знаходить своє дзеркальне відображення в релігійних і філософських варіантах, в яких сходження або зісходження душі по ієрархічній драбині залежить від моральних гідностей померлої людини, тобто розглядається як посмертна відплата^{3,5}. Дана дефініція підкреслює смисловий обсяг, широту аналізованого поняття, його первинні значення.

Повертаючись до конотацій осмислюваного нами терміну «реінкарнація», можна запропонувати у концентрованому вигляді умовне його визначення (за критерієм вичленення основних смислових його траєкторій розгортання з презентованих дефініцій). Відтак реінкарнація реалізується через ідею втілення і розуміється:

- як здатність певної субстанції відокремлюватися після смерті від колишнього тіла і вселятися в нове; як здатність богів, духів, святих до втілення у плоть;
- як *процес* переходу (просування, переселення, руху наскрізь) душі в тілесну оболонку і осмислюється як поточний (включаючи еволюційний аспект), завершений, а також вказує на зворотний процес «назад в тіло».

Виходячи з означених тут конотацій, видно, що перше значення поняття «реінкарнація» найбільш адекватно вписується в термін «втілення». Друга конотація за критерієм позначених у ній смислів відправляє нас до поняття «трансмігація», смислова оболонка якого, на нашу думку, найбільш вдало і точно відображає суть презентованих у визначенні смислів, дзеркально їх відображає. Дане положення хотілося б підсилити та обґрунтувати існуючими в сучасній літературі експлікаціями складових частин висунутого (як одного із базових) нами терміну.

Так, слово «транс» походить від лат. *trans* – пере, крізь, через та *ire* – йти, ходити, лат. *transire* – переходити, переступати, впадати, франц. *transe* – страх, жах. Воно означає рух через деякий простір, перетинання його, а також розташування за межами чогось⁹. Поняття «міграція» – франц. *migration*, нім. *Migration* – тж <лат. *migratio* – перехід, переїзд, переселення⁹. Іншими словами, слово «трансмігація» в загальному вигляді осмислюється як процес перебування, руху в просторі за межами чого-небудь, що припускає його перетин, перехід, переселення. Ядро презентованих смислів розгортається в п. 2 поданого нами визначення поняття «реінкарнація». Порівняльний аналіз існуючих дефініцій і представленого нами визначення вказує на збіг, відповідність і, як наслідок, доречність застосування позиції Ю.Степанова, а саме - імена слів ведуть до сенсів, а смисли відводять до форм їх обрисув, тобто смисли відповідають формам, і навпаки¹. Іншими словами, підтверджує доречність реанімації терміну «трансмігація» в експлікації слова «реінкарнація» (п.1). На основі вищеподаного ми приходимо до вичленення основних концептів нашого дослідження: «реінкарнація», «втілення», «трансмігація», де перше містить і розкривається за допомогою двох наступних.

В результаті етимологічних реконструкції поняття «реінкарнація» ми прийшли до деяких **висновків**. Концептуальний аналіз дозволив виявити історичні корені поняття «реінкарнація», визначити епіцентр, зону його активного слововжитку, формоутворення, розвитку, а саме - антична культура надала світові цілий комплекс термінів, що відображають суть даного явища. В її просторі відбуваються основні словотворчі процеси як підсумок накопичення ідей, обрисовування у імена слів, що зберігають традиції глибокої давнини, на основі яких вибудовуються вчення, в тому числі і наступних епох.

Проведене осмислення цілого спектру понять, що дозволило позначити концепти, які сприяють еволюційному розгортанню смислів терміна «реінкарнація», встановити дуальність рівнів його здійснення:

а) на зовнішньому плані культури – це еволюція ключових словесних оболонок («метемпсихоз», «трансмігація»), що відображають суть ідеї реінкарнації (пере/втілення);

б) внутрішній рівень, концептуальне «ядро» складають терміни, що представляють суть ідеї реінкарнації: «втілення» («уособлення»), «перевтілення», «передіснування», що йдуть своєю основою в простір древніх цивілізацій.

Перераховані слова становлять єдність концептів, взаємодоповнюють одне одного, їх смисли взаємно перетікають, являють собою єдину гілку, на кордонах зіткнення яких відбувається «зчеплення смислів».

На підставі ретроспективного огляду дефініцій ми запропонували умовне визначення концепту «реінкарнація» як точку сходження існуючих смислів, у просторі яких ми виявили основні траєкторії їх розвитку, смислові шляхи. Це дозволило нам змістити ракурс дослідження до визначальних його концептів: зовнішній ярус представляє термін «реінкарнація» в силу того, що він історично увібрав в себе найбільшу кількість смислових конотацій. Другий, «серединний» шар займають поняття «втілення», «трансмігація», смисли яких увібрав перший. Саме ці концепти стають визначальними в наших дослідницьких розвідках.

Анотації

У статті **Компанієць Л.В. «Етимологічна реконструкція поняття «реінкарнація»** проводиться осмислення еволюції терміна «реінкарнація». Установлено, що у ході історії означене поняття було широко представлене в античній культурі, відображало її уявлення та вірування. Саме у її просторі слово «реінкарнація» отримало концептуальне оформлення, розвиток, слововживання. У ході аналізу виділяються та обґрунтовуються базові концепти роботи: «перевтілення», «реінкарнація», «метемпсихоз», «втілення», «трансмігація».

Ключові слова: концепт, реінкарнація, перевтілення, втілення, метемпсихоз, трансміграція.

В статье **Компаниец Л.В. «Этимологическая реконструкция понятия «реинкарнация»** проводится осмысление эволюции термина «реинкарнация». Установлено, что в ходе истории данное понятие было широко представлено в античной культуре, отражало её представления и верования. Именно в её пространстве слово «реинкарнация» получило концептуальное оформление, развитие, словоупотребление. В ходе анализа вычленяются и обосновываются базовые концепты работы: «перевоплощение», «реинкарнация», «метемпсихоз», «воплощение», «трансмиграция».

Ключевые слова: концепт, реинкарнация, перевоплощение, воплощение, метемпсихоз, трансмиграция.

In the article **Kompaniets L.V. «Etymologically reconstruction of the concept "reincarnation"»** deals with understanding the evolution of the term "reincarnation". Found that in the course of history, this concept has been well represented in ancient culture, reflecting its views and beliefs. It is in the space of the word "reincarnation" received the conceptual design, development and use of words. The review singled out and settle the basic concepts of work: "transformation", "reincarnation", "metempsychosis", "incarnation", "transmigration".

Keywords: concept, reincarnation, rebirth, incarnation, metempsychosis, transmigration.